

УДК 336.71

МЕХАНІЗМ БАНКІВСЬКОГО ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ

О. Гринько, У. Дремова

¹Севастопольський національний технічний університет

Розглядаються теоретико - методологічні аспекти механізму банківського довгострокового кредитування та його елементів у рамках функціонування кредитної системи.

Ключові слова: механізм банківського довгострокового кредитування, система довгострокового кредитування, кредитна система, кредитна політика.

Актуальність теми. Умови й тенденції історичного та економічного розвитку України, а також спектр існуючих проблем, напрямків їхнього подолання доводять, що банківське кредитування, цілком обґрунтовано розглядається через призму трансформаційних умов розвитку сучасної економіки з урахуванням визначення пріоритетних державних завдань довгострокового характеру. Саме на даному етапі розвитку економіки в умовах, коли здійснено перехід від бюджетного фінансування економічних процесів до ринкових механізмів формування та розподілу фінансових ресурсів, зростає роль інструментів, що забезпечують довгострокове фінансування економіки - банківський довгостроковий кредит.

Довгостроковий кредит банків впливає на економічний потенціал і перспективний розвиток економіки країни. Тому в дослідженні доцільно використовувати системний метод і аналіз, які дозволять представити його у вигляді складної взаємопідпорядкованої та структурованої системи. Необхідність застосування комплексного розгляду довгострокового кредиту у рамках системного підходу реалізації довгострокових проектів обумовлюється, насамперед, функціонуванням кредитної системи, де довгостроковий кредит є одним з її елементів. Це дозволяє розглядати довгостроковий кредит у контексті кредитної системи, кредитної політики та кредитного механізму.

Аналіз досліджень і публікацій. Функціонуванню кредитної системи та кредитного механізму приділяється значна увага українськими вченими та фахівцями, російськими та зарубіжними авторами. Серед зарубіжних праць у даній сфері відомі такі автори як П.С. Роуз, М.А. Гольцберг, Л.М. Хасан-Бек, Г. Асхауер та ін., російських дослідників - О.В. Соколова, Є.Ф. Жуков, В.А. Москвин, Д.С. Мамаєва, І.В. Топровер та ін. В українській науці та практиці найбільший внесок у розробку питань кредитування внесений роботами В.С. Стельмаха, І.С. Гуцала, О.М. Петрука, О.В. Васюренко, О. Пернарівського й ін.

Невирішені частини проблеми. Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт, недостатньо чітко представлений механізм довгострокового банківського кредитування з позиції системності, а також елементи, які його формують, з урахуванням специфіки даної кредитної діяльності. У зв'язку із цим представляється актуальним дослідження означених питань.

Метою статті є категоріальна конкретизація механізму довгострокового банківського кредитування, відображення його структури та основних особливостей функціонування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз українських і російських літературних джерел, фінансових словників і періодичний видань [1-10] свідчить, що в основному виділяються два сутнісних підходи щодо визначення категорії «кредитна система»: 1) сукупність кредитних відносин, а також форм і методів їх реалізації (функціональний підхід); 2) сукупність фінансово - кредитних закладів, що акумулюють вільні кошти та надають їх у кредит (інституціональний підхід).

У першому аспекті в рамках кредитної системи виділяється банківський, державний, комерційний, міжнародний, а також товарний, грошовий і змішаний кредит. При цьому не враховуються інші елементи кредитної системи, у тому числі типи, видів кредитів, суб'єкти кредитних відносин, за допомогою яких здійснюється кредитний механізм. У другому – акцентується увага на суб'єктному розумінні кредитної системи, при цьому не враховуються фінансові відносини, а також кредитний механізм. У рамках представлених підходів О.В. Соколова [10] і Л.Ю. Белоусов [1] поєднують ці два напрямки: «кредитна система являє собою сукупність кредитних відносин та інститутів, що організують ці відносини». Однак у понятті відсутнє єдине трактування кредитної системи як комплексного економічного явища, що складається з ряду елементів і зв'язків між ними.

При визначенні кредитної системи як основного інтеграційного елемента, у рамках запропонованого системного розгляду під кредитною системою пропонується розуміти сукупність елементів, які пов'язані у єдине ціле та функціонують за допомогою кредитного механізму, що визначає форму кредитних відносин з метою ефективного розподілу кредитних ресурсів, у рамках фінансового ринку та ринку нерухомості, а також на їхнім перетинанні (іпотечному ринку). Представлене визначення, на нашу думку, органічно відображає взаємозв'язок

кредитної системи, як «системи», з такими важливими функціонуючими поняттями як фінансовий, іпотечний ринки, ринок нерухомості, кредитна політика.

Кредитна система не може ефективно функціонувати без працюючого фінансового ринку та його окремих сегментів (кредитний, інвестиційний, грошовий, ринок капіталів), а також ринку нерухомості та іпотечного ринку. З іншого боку - сформована кредитна система з усіма її елементами та виникаючими відносинами між основними учасниками формує кредитний ринок (за допомогою видачі кредитів) і останнім часом бере активну участь у формуванні ринку цінних паперів у результаті використання процесу трансформації кредитних активів у цінні папери, що одержав назву «сек'юритизація кредитів». Окремі довгострокові кредитні відносини формують особливі ринки - іпотечний ринок (ринок іпотечного капіталу).

Основним «флагманом» кредитної системи є кредитна політика, що виступає об'єктивно - суб'єктивною категорією та визначає мету, завдання та вектори розвитку як окремого суб'єкту, так і кредитної системи. Подане визначення кредитної системи також відзначає важливість кредитних відносин як елемента, який інтегрує розрізнені складові у ціле. Саме вони в подальшому розвитку проявляються у різних формах і видах кредиту, у тому числі й довгостроковому. З огляду на важливість формування ефективних фінансово - кредитних відносин для розвитку та успішної реалізації кредиту, у поняття вводиться кредитний механізм, що не тільки опосередковує, але й дозволяє їх регулювати. Представлений взаємозв'язок кредитної системи, кредитного механізму та кредитної політики пропонується використовувати у рамках системного розгляду довгострокового кредиту та його позиціонування у них.

Сутність і функції довгострокового кредиту реалізуються через систему довгострокового кредитування. У вітчизняній і зарубіжній літературі відсутнє поняття «системи довгострокового кредитування» через її взаємозв'язок і схожість із іпотечною системою. Однак важливість довгострокових кредитних банківських вкладень в економіку, їхнє різноманіття, особливості реалізації й регулювання дозволяють говорити про таку категорію окремо. На наш погляд, доцільно представити наступне трактування системи довгострокового кредитування – сукупність елементів та учасників, які пов'язані між собою довгостроковими фінансовими відносинами та діють у рамках фінансового, іпотечного ринків за допомогою механізму довгострокового кредитування.

Крім того, необхідно відзначити, що система довгострокового кредитування є одним з елементів кредитної системи та включає перерозподіл кредитних ресурсів на довгостроковій основі і може розглядатися на макро- і мікрорівнях окремо. Основу системи довгострокового кредитування складають елементи довгострокового кредиту, які взаємодіють за допомогою механізму довгострокового кредитування та обумовлюються кредитною політикою банку, як основного учасника даного процесу (див.рис.1.).

Рис. 1 - Схематичне зображення системи банківського довгострокового кредитування.

Система довгострокового кредитування активно впливає на формування фінансового та іпотечного ринків. Суб'єкти даного ринку, а також функції довгострокового кредиту обумовлюють властивості системи довгострокового кредитування. За допомогою довгострокової кредитної політики визначаються орієнтири функціонування механізму довгострокового кредитування, який забезпечує роботу розглянутої системи та формує портфель довгострокових кредитів як результат роботи банку з його інструментами

Політика довгострокового кредитування, що розглядається як стратегічний розвиток банку на тривалий проміжок часу, містить загальні орієнтири та рекомендації щодо здійснення механізму кредитування довгострокових проектів. Допомагає банку сформувавши такий кредитний портфель, за допомогою якого можуть бути реалізовані такі цілі як: забезпечення прибутковості та конкурентоспроможності, контроль за рівнем ризику, відповідність вимогам, що встановлені регулюючими органами. Політика довгострокового кредитування, яка відбиває особливості довгострокового кредиту, інтегрована в кредитній політиці банку.

Реалізація кредитної політики неможлива без здійснення механізму кредитування, що є її елементом і в теж час дозволяє функціонувати та реалізовувати цілі та функції окремих учасників системи. При цьому необхідно

розрізняти механізм кредитування та кредитний механізм. Незважаючи на ототожнення даних понять і неоднозначність їхнього трактування, нами бачиться раціональним під кредитним механізмом розуміти частину господарського механізму, за допомогою якого держава (через банки) проводять економічну політику і який охоплює всі розподільчі відносини [3,5]. В аспекті даного дослідження механізм кредитування розглядається як сукупність визначених, взаємозалежних фінансових відносин між основними учасниками кредитної системи, а також форм, методів, прийомів і способів впливу та їхнього регулювання для забезпечення ефективного руху кредитних ресурсів. Основні риси механізму кредитування обумовлюються особливостями кругообігу грошів і товарів у ринковій системі, формуванням джерел поточних та іммобілізованих активів, реалізацією інвестиційних проектів, конкретними операціями суб'єктів підприємництва, а також певними потребами населення.

У свою чергу механізм довгострокового кредитування із властивими йому рисами функціонування, що відображають особливості довгострокового кредиту інтегровано у загальний механізм кредитування. Вивчення досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених показало відсутність адекватного використання й, тим більше, визначення категорії «механізм довгострокового кредитування». У рамках проведеного дослідження та категоріальної конкретизації деяких економічних понять, під механізмом банківського довгострокового кредитування необхідно розуміти сукупність визначених фінансових відносин, які в основному мають довгостроковий характер, форм, методів, прийомів і способів впливу на дані відносини, що зв'язують суб'єкти та об'єкти довгострокового банківського кредитування для забезпечення ефективного руху кредитних ресурсів (див. рис.2).

Таким чином, механізм довгострокового кредитування має свої особливості функціонування, характерні для довгострокового кредиту. По-перше, характеризується більшим складом учасників кредитного процесу, у тому числі важливістю регулюючих суб'єктів, а також структур, що забезпечують кредитний процес. По-друге, особливості потреб потенційних позичальників обумовлюють особливості об'єкта кредитування, що у свою чергу формує вид довгострокового банківського кредиту (іпотечний, споживчий, інвестиційний, лізинговий кредит). По - третє, у якості забезпечення в основному виступає заставна форма, (найбільше часто іпотека), а також може застосовуватися об'єднання декількох форм забезпечення через тривалий характер фінансування та пов'язаний із цим підвищений ризик, використовується метод участі позичальника у фінансуванні об'єкта для зниження кредитного ризику. По-четверте особливі вимоги пред'являються щодо підсистеми, яка забезпечує рух кредитних ресурсів і управління цим рухом. Так при формуванні кредитним інспектором пакету документів позичальнику необхідно подати додаткові документи, що пов'язані із освоєнням окремих видів довгострокових кредитів, на підставі яких оцінюється поточна та перспективна кредитоспроможність позичальника за основними показниками, застосовується розрахунок додаткових коефіцієнтів, які необхідні для більш повного аналізу ймовірності погашення кредиту в майбутньому. Механізм довгострокового кредитування враховує можливий обсяг надання кредитів на тривалий строк з урахуванням можливості залучення або генерації адекватних довгострокових ресурсів. Особливістю механізму довгострокового кредитування є особливо ретельний контроль за цільовим використанням кредиту, зміною кредитоспроможності позичальника та величиною кредитного резерву під кредитні операції, станом застави, щомісячного погашення кредиту, застосування окремих нормативів і норм (іпотечні стандарти та нормативи й ін.), що дозволяють оцінювати кредитний та інший ризику банку.

Висновки за результатами дослідження. Механізм банківського довгострокового кредитування, безумовно, виступає важливим елементом кредитної систем та системи довгострокового кредитування, забезпечуючи їх роботу та стабільний розвиток банку. Ризики, з якими зіштовхується в процесі роботи банк, а також специфічні особливості довгострокового кредитного механізму вимагають більш докладного вивчення даних аспектів є перспективними і потребують додаткового дослідження.

1. Білоусов Л.Ю. Гроші та кредит: Навч. посібн. – Х.: Прапор, 2004. – 296 с.
2. Бублик Є. Диверсифікація фінансових інструментів на іпотечному ринку // Ринок цінних паперів України. – 2006. - №1-2. – С. 73-78.
3. Гуцал І.С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики). – Львів: ВАТ «БІБЛЬОС», 2001. – 244 с.
4. Деньги. Кредит. Банки: Учебник для вузов / Е.Ф. Жуков, Л.М. Максимова, А.В. Печникова и др.; Под ред. проф. Е.Ф. Жукова. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 622с.
5. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник.-2-ге видання, випр. та доп.- Львів: Видавництво “Центр Європи”, 1997.-576с.
6. Кредитна система України і банківські технології: Навчальний посібник: У 3 кн / В.С. Стельмах, А.В. Шаповалов, В.Л. Кротюк та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І.В.Сала. – Львів: ЛБІ НБУ, 2002. - 478 с.
7. Мамаева Д.С. К вопросу повышения эффективности использования кредитных ресурсов в реальном секторе экономики // Деньги и кредит: Теоретический научно – практический журнал. – 2006. - №7. – С. 37-39.
8. Петрук О.М. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. Д.е.н., проф.. Ф.Ф. Бутинця. – К.: Кондор, 2004. – 461 с.
9. Топровер И.В. О природе и свойствах кредита: мировоззренческие принципы исследования // Финансы и кредит. - 2006. - №27. – С. 13-16; №28 – С.15-26; №29 – С.31-36.
10. Финансы, деньги, кредит: Учебник / Под ред О.В. Соколовой. – М.: Юристъ, 2000. – 748 с.

THE BANK LONG-TERM CREDITING MECHANISM

O.Grinko, U.Dremova

Sevastopol National Technical University

The theoretical and methodological aspects of the bank long-term crediting mechanism and its elements within the limits of functioning credit system are considered.

Keywords: bank long-term crediting mechanism, credit system, long-term crediting system, credit policy.